

BOLLEN, BALLEEN EN BLUSGRANATEN

Johan Soetens

Soms wilde het maar niet lukken. Was de windrichting verkeerd?

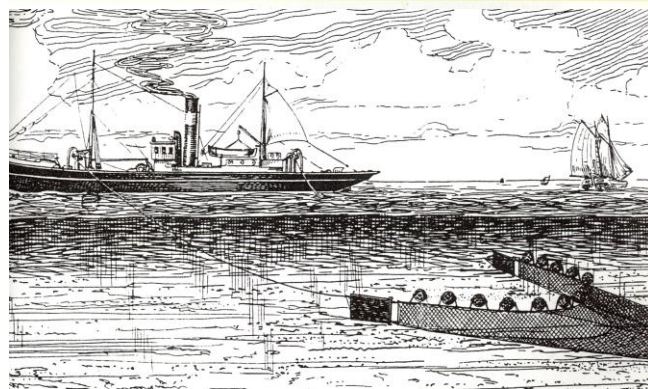
Was het de gemengsamengstelling? Lag het aan de stoker?

Het glas wilde maar niet helder worden en bleef, vol met luchtbelletjes en verontreinigingen, ongeschikt om er flessen van te blazen.

Wel konden er altijd nog mandflessen van worden gemaakt.

'De mandvlechers handen bedekken de glasmakers schande' heette het niet voor niets. Een ander artikel waarbij de glaskwaliteit er niet zo erg op aan kwam waren visnetdrijvers.

Naar verluid moest in de in 1907 gebouwde fabriek aan de Schiedamse Buitenhavenweg zo vaak naar deze noodoplossing worden uitgeweken dat deze er de bijnaam 'De Ballentent' door kreeg. Bekend is dat de stokers grote moeite hadden met het regelen van de luchttoevoer bij de voor die tijd moderne generatieve Siemens oven.

Visnetdrijvers behoorden tot het productie programma van verschillende op redelijke afstand van vissershavens gelegen glasfabrieken al heb ik in weerwil daarvan nooit een exemplaar van de Schiedamse 'Ballentent' kunnen vinden. In de catalogus van 'De Schie' van begin 1900 komen ze niet voor en evenmin in die van Leerdam (1919) en A.J.Bakker (1929) dus dat geeft te denken omtrent het waarheidsgehalte van de ballentent anecdote. Zij zijn trouwens lang niet allemaal van slordig gesmolten glas gemaakt en vormen een bij ons wat veronachtzaamd verzamelgebied mogelijk mede veroorzaakt door het onhandige formaat. Hoe kleurrijk en decoratief ze ook mogen zijn, tentoongesteld op een plank zijn ze soms moeilijk in bedwang te houden. Uit de netten ontsnapte en ronddobberende of angespoelde exemplaren kwamen vaak terecht als tuindecoratie bij huizen waarvan de bewoner betrokken was bij de sleepnet visserij. Vooral in Portugal, Denemarken en Noord Duitsland kan men ze aantreffen.

Links: Advertentie Herman Heye Glasfabriken, 1910.

Uit: Gedenkboek '200 Jahre Heye Glas', 1999.

Omdat geen afbeelding te vinden was van het gebruik van visnetdrijvers liet de directie voor het gedenkboek deze tekening maken..

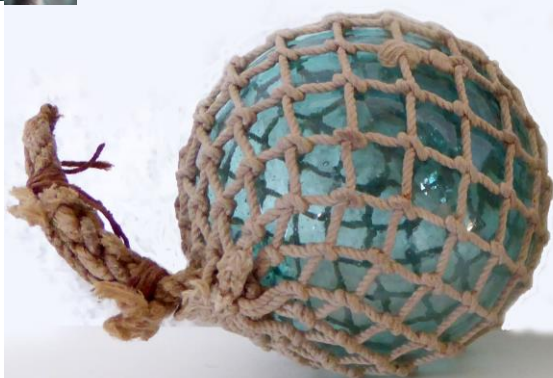
Boven: Twee merken op visnetdrijvers van de Herman Heye Glasfabriken, ca. 1900.

Rechts: Merkloze visnetdrijver uit driedelinge vorm, ca. 1940. Diameter 15 cm. Fabrikaat onbekend.

Twee vis(?)net drijvers uit de collectie van Distilleerderij Herman Jansen. Het exemplaar links draagt een onbekend buitenlands fabrieksmerk. Het merkloze rechter zou zo maar het laatst overgebleven Schiedamse exemplaar kunnen zijn.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog, toen de export van jenever stagneerde werden om aan het werk te blijven allerlei glazen artikelen gemaakt waaronder glazen drijvers. Die waren echter niet bestemd voor visnetten maar voor de afweernetten tegen duikboten. Huidige bezoekers aan het bedrijfsmuseum worden nog enkele exemplaren getoond die bij de UTO gemaakt zouden zijn. Als dat waar is zouden dat de enige overgebleven Schiedamse 'visnetdrijvers' zijn. Met een doorsnee van 15 cm. voldoen ze in ieder geval aan de Amerikaanse norm van 5 inch voor 'anti-submarine net-floats'

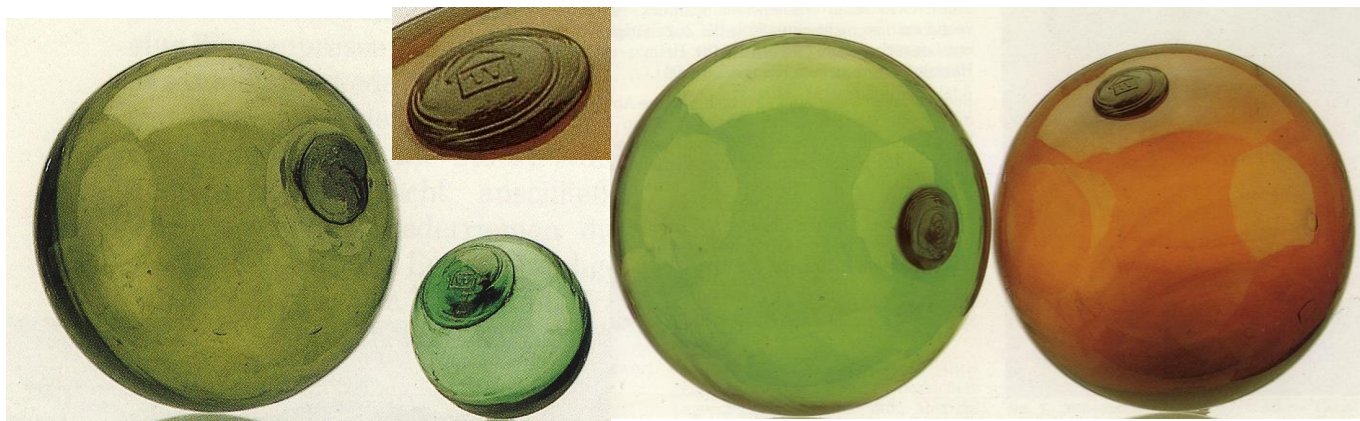

Arbeiders aan het werk in de UTO glasfabriek. Detail van een kranten(?)foto. Archief Herman Jansen.

Boven; Merkloze visnetdrijver, D. 20cm. Privé collectie. Rechts; Japanse visnetdrijvers zoals deze worden vaak als souvenir verkocht.

Boven: Visnetdrijvers gemaakt bij de ooit door Herman Heye gestichte glasfabriek 'Wilhelmshütte' (fa. Himly Holscher & Co.) te Nienburg a/d Weser. Uit: Gedenkboek '100 Jahre Wilhelmshütte 1891-1991'.

Onder: Japanse visnetdrijver, voorzien van groeven voor betere grip van het touwnet, aangespoeld aan de Amerikaanse Westkust. Daaronder: Vroeg Amerikaanse, mondgeblazen visnetdrijver van onbekend merk. Diameter ca. 30 cm.

Glazen visnetdrijvers zouden rond 1842 zijn uitgevonden door de Noorse zakenman Christopher Faye uit Bergen en de eerste exemplaren werden, naar men aanneemt, geblazen bij de nog altijd bestaande Hadelands Glassverk in Jevnaken maar al snel stortten glasfabrieken in Engeland, Rusland, Europa en Noord Amerika zich ook op deze markt.

Tot in de jaren 1950 werden ze in Noord Duitsland aan de blaaspijp gemaakt in acht verschillende afmetingen met een gewicht van 150 gram tot 2 kilo, overwegend uit groen glas, maar ook bruin glazen exemplaren komen voor. Gaandeweg werden ze vervangen door kunststof. De meest begeerde, vroege exemplaren zijn vrij geblazen. Bij de latere uitvoeringen is vaak een vormnaad zichtbaar. Vanaf 1945 werden ze in Amerika ook machinaal vervaardigd, onder andere door Northwest Glass Co. en Owens Illinois. Deze bollen hebben een staanvlak zodat ze in de koeloven niet zouden omrollen.

Overigens hebben de mondgeblazen exemplaren vaak ook een plat vlakje, in de koeloven ontstaan door het eigen gewicht. Ze werden allemaal luchtdicht afgesloten met een glasdruppel en vaak voorzien van het fabrieksmerk. Vooral in Amerika vormen ze een verzamelobject en worden er flinke prijzen betaald voor bollen met een bijzonder fabrieksteken. Vanaf het begin der 20e eeuw werden de visnetdrijvers ook in Japan gemaakt, vaak van hergesmolten bieren saké flessen. In tegenstelling tot de originele Europese en Noord-Amerikaanse groene of bruine exemplaren hebben deze vaak spectaculaire kleuren, van aquamarijn tot kobaltblauw. Voeg daarbij nog de toevloed van voor toeristische of decoratieve doelen gemaakte ballons en de verwarring is compleet. Japanse visdrijvers werden gebruikt bij de diepzee visserij en moeten bij honderden van de netten zijn losgeraakt, maar dat wil niet zeggen dat ze gemakkelijk zijn op te vissen. Er moet een grote

hoeveelheid zijn dat rond-draaid in dezelfde cirkel als de zogenaamde 'plastic soep'. Alleen bij een sterke westerlijke wind breken ze soms uit die vicieuze rondedans en spoelen dan aan op de Amerikaanse westkust, alwaar ze door verzamelaar-strandjutters worden geborgen. Dat geeft in ieder geval meer zekerheid omtrent de originaliteit dan de vele aanbiedingen op E-bay waar veel recent gemaakte exemplaren tussen zitten.

Over visnetdrijvers bestaat redelijk veel literatuur. Zie o.a. Stu Farnsworth & Alan D. Rammer; *Glass Fishing floats of the World*; Walter Pich; *Glass Balls*, (2004) . Zie ook de website Tom Rizzo; *Glass Fishing Floats – Glass Museum*.

SUMMARY

GLOBES, SPHERES, BULBS AND BALLS

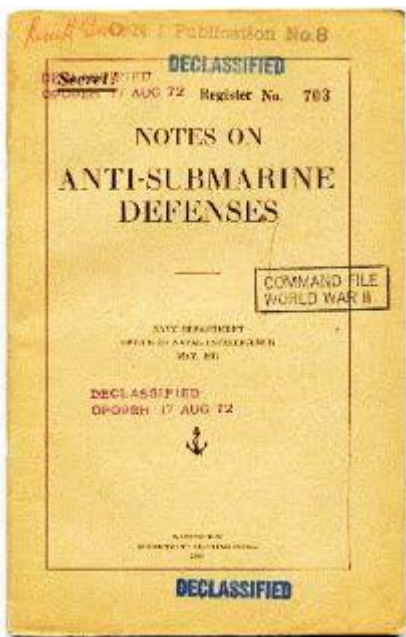
In 1842, the businessman Christopher Faye, from Bergen, Norway, had a brilliant idea. He had large glass spheres made by the Hadelands Glassverk in Jevnaker to replace the cork floats that were used by most of the fishing fleets to uphold the drag-nets.

It proved to be an instant success. Soon glass factories in Germany, England, Russia and also North America were producing them. During World War I glass factories in America and Canada such as Owens Illinois, Northwest Glass Co. and Dominion Glass Co. supplied fishnet floats to uphold anti-submarine nets and so did the privately owned Schiedam-based glasshouse UTO in the Netherlands. In order to remain undetected these floats were made relatively small: ca. 15 cm. (5 inch) in diameter. Floats for the fishing fleets were often larger and ranged from 150 to 2000 grams in weight.

In Germany they were mouth-blown well into the 1950's by factories along the Weser River, in the vicinity of Hamburg, such as Herman Heye, Himly Holscher (Wilhelmshütte) and Gerresheimer Glashüttewerke.

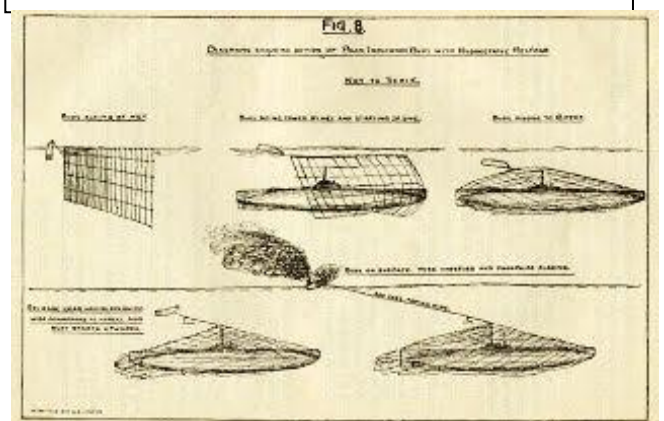

3" Fischnetzglaskugel	Gewicht	150 g
4" Fischnetzglaskugel	Gewicht	300 g
5" Fischnetzglaskugel	Gewicht	435 g
6" Fischnetzglaskugel	Gewicht	675 g
7" Fischnetzglaskugel	Gewicht	900 g
8" Fischnetzglaskugel	Gewicht	1225 g
10" Fischnetzglaskugel	Gewicht	2000 g

Above; Fish net float blown in a two-part mold, Gerresheimer Glashüttewerke, 1950.

The Wilhelmshütte offered glass floats in eight sizes, from 150 grams to two kilos. (From; Glasherstellug in Nienburg / 100 Jahre Wilhelmshütte 1891/1991.

Below; The Flesland Glass factory (Norway) offered a choice from 14 different sizes in 1954.

A/S FLESLAND GLASSVERK			
Størrelse	Antall pr. sekk	Vekt pr. sekk ca.	Bæreevne pr. stk. ca.
12" dubber	2 stykk	7 kg.	17500 gram
10" »	3 »	7,5 »	11250 »
8" kavl	8 »	9,5 »	4500 »
7" »	12 »	14 »	3250 »
6" »	20 »	15,5 »	1900 »
5" »	35 »	16,5 »	925 »
4 1/2" »	50 »	19,5 »	600 »
4" »	75 »	19,5 »	450 »
3 1/2" »	100 »	21 »	335 »
3" »	180 »	24 »	160 »
2 1/2" »	300 »	29,5 »	80 »
2" »	500 »	30 »	30 »
Små ovale	300 »	24 »	40 »
Store »	250 »	23 »	65 »

Kavistørrelse: _____ Dato: 7 JAN 1954

Stempel nr.: _____ Pakket av: _____

Glassverket er uten ansvar for brekkasje under eis.

3-52. A. H.

From the beginning of the 20th century, fish net floats were also made in Japan, often from recycled sake bottles, hence the sometimes spectacular colours, from clear aqua to cobalt blue. Japanese floats were used for deep-sea fishing and many of them have been lost in the sea but are circling endlessly around in the current that also holds captive the so called 'plastic soup'. However, a strong Easterly wind might free them and let them drift ashore on America's West Coast where ardent collectors might find them.

Glass fishnet floats are no longer produced for the fishing fleet. After the introduction of synthetic material they were replaced by plastic devices. However, they are still produced for touristic purposes and can make a handsome souvenir or an attractive decoration. That does not make it easy for the true collector who hunts in vain for the original ones on E-bay but it makes it all the more rewarding for beachcombers, from Alaska to California. What they find washed ashore after a stormy night are most likely the ones that have seen heavy duty on the high seas..

Uit de notulen van een commissarisvergadering van de N.V. Glasfabriek Leerdam v/h Jeekel, Mijnsen & Co.; **'De heer Cochius stelt voor de productie van handgranaten ter hand te nemen'.**

Ik kon mijn ogen niet geloven. HANDGRANATEN? Vrijmetselaar, Theosoof, Rotarian en priester van de Vrij-Katholieke kerk Cochius als leverancier van oorlogstuig?

Dikwandige glazen bollen, met een gewicht van 500 tot 800 gram, gevuld met kruit en voorzien van een onstekingsmechanisme waren al in oude tijden in gebruik maar waren in de 18e eeuw specifiek het wapen van grenadiers die deze naam aan dit, hun voornaamste afweermiddel te danken hadden. Bij opgravingen onder de in W.O. II verwoeste burcht van Freiburg zijn glazen Franse handgranaten uit 1740 gevonden, deels nog met kruit gevuld. De burcht werd in de 17e en 18e eeuw meermalen belegerd door Zweedse en Franse troepen.

Een grote hoeveelheid van minstens honderd stuks kwam tevoorschijn bij opgravingen bij de burcht Forchtenstein. Deze middeleeuwse, nimmer veroverde Oostenrijks/Hongaarse grensvesting, ooit een belangrijk bolwerk tijdens de Turkenoorlogen, was vanaf de 17e eeuw in bezit van de familie Esterhazy en kazerne van de Esterhazy Grenadiers.

Meer informatie? Google dan naar 'Die dunkelen Seiten des Glases' of; 'Todbringendes Glas – Gläserne Handgranaten aus dem Graben der Festung Freiburg', resp. Dr. Franz Felberbauer; 'Die Glas-Handgranaten der Grenadiere der Fürsten Esterhazy in Zeughaus der Burg Forchtenstein'.

Ei-vormige glazen handgranaten waren in de Eerste Wereldoorlog nog in gebruik, mogelijk als gevolg van materiaalschaarste, maar bewonderaars van Cochius kunnen gerust zijn; zijn voorstel betrof geen oorlogstuig maar als 'handgranaten' aangeduide glazen brandblussers. Dat waren, afhankelijk van het model, 20 tot 25 cm. hoge, meestal bolvormige flessen van vrij dun glas en oorspronkelijk gevuld met zout water. Later ook met oplossingen van zuiveringzout of ammoniumchloride. Het was een uitvinding van de Amerikaan Alanson Crane uit Californië die er in 1863 een patent op kreeg en vormde een grote verbetering in het bestrijden van een beginnende brand. Vóór die tijd bestonden er geen handzame blusmiddelen die in keukens, huis- en slaapkamers

met al hun open vuur en brandende kaarsen konden worden gebruikt. Geen wonder dat ze al gauw in veel huizen, schuren en werkplaatsen maar ook in spoorrijtuigen te vinden waren. Al snel dienden zich andere fabrikanten aan, waarvan de **Harden Fire Extinguisher Co.**, in Chicago (later ook in New York), de bekendste geworden is. Hun patent dateert van 1871.

Sinclair's Hand Grenades, Engels, 1880-1900.

James Sinclair was oorspronkelijk in dienst van de in 1884 opgerichte Londense vestiging van Harden maar begon voor zichzelf in de Londense Eldonstreet, achtereenvolgens op de nummers 11,13 en 19. Zijn flessen hebben geen uitgeblazen tekst zodat exemplaren met etiket extra gezocht zijn, vooral die met huisnummer 19: het pand dat hij ironisch genoeg wegens een hevige brand moest verlaten. In 1886 fuseerde zijn bedrijf weer met de Harden Hand Grenade Co., vandaar de naam in bovenstaande advertentie.

Blushandgranaten, of 'Fire Grenades' zoals ze wonderlijk genoeg in de Engelstalige gebieden heten, waren tussen 1870 en 1910 enorm populair. Blusapparaten op basis van chemische middelen waren weliswaar bekend, maar vóór de uitvinding van Alison Crane hadden die een omvang en gewicht dat zich niet leende voor gebruik in kleine ruimten. Glazen fire grenades werden in veel modellen en vooral in een veelheid van prachtige kleuren gemaakt, zoals zo vaak het geval is bij Amerikaans glas. In Amerika en Engeland vormen ze mede daarom een uiterst aantrekkelijk verzamelgebied en er moet voor een bijzonder exemplaar al gauw een bedrag met drie nullen worden neergelegd. Ze zijn allemaal mondgeblazen en werden behalve in Amerika ook in Engeland, Canada en Frankrijk gemaakt. Ondanks de grote aantallen die geproduceerd zijn blijven het door hun kwetsbaarheid vrij schaarse objecten. Ze werden uiteindelijk speciaal gemaakt om gemakkelijk te breken!

Links; Briefhoofd van de Babcock Fire Extinguisher Company uit 1872 waarop de verschillende vormen van blusapparatuur te zien is vóór de introductie van glazen blusgranaten.

Daaronder; Twee Babcock 'fire grenades' Amerikaans, 1880-1895.

Van Links naar rechts; Zeer zeldzame Engelse blusgranaat van diep kobaltblauw glas, 1880-1900.

Twee Franse blusgranaten, 1885-1900 resp. 'Granade Unic Excentrice' van bruin glas en 'Grenade Française' van helder smaragd glas.

Hieronder; De Hayward Fire Extinguisher Company uit New York (1875-1900) was, na concurrent Harden in Chicago en New York, een van de belangrijkste producenten. Door de fraaie kleuren en bijzondere modellen zijn deze 'flessen' een zeer gezocht collector's item.

In 1885 werd in New York de **Imperial Fire Extinguisher Co.** opgericht die zich speciaal richtte op export naar Engeland. Hun vertegenwoordiger daar, Thomas Tillton, had het geluk de aandacht te trekken van Queen Victoria's echtgenoot Edward, Prince of Wales, voor de indrukwekkende resultaten die met zijn product verkregen

werden. Daarop bestelde deze een groot aantal blusgranaten voor het enorme buitengoed Sandringham in Norfolk, in 1862 door de Koningin gekocht voor haar toen 21-jarige zoon 'Bertie', de latere Koning Edward VII en nog altijd in privé bezit van het Engelse koningshuis. Er bestaat een aantal afbeeldingen van het interieur uit Victoriaanse tijd, maar daarop zijn geen Fire Grenades te zien. De in Engeland vervaardigde blusgranaten met de tekst 'By Royal Appointment' en een afbeelding van de Kouseband zullen inmiddels wel verwijderd zijn!

PUT OUT THE FIRE BEFORE IT GETS A GOOD HOLD,
AND THUS SAVE LIFE AND PROPERTY.

Boven; Kobalt-blaauwe Fire Grenade van de Imperial Fire Extinguisher Co., Amerikaans, 1875-1900.

Links; Twee Engelse exemplaren in hun originele draagkorf, 1880-1900.

Hierboven; Sandringham House, ca. 1870, naar een schilderij van Albert Jenkins Humber.

In 1839 vond de Franse chemist Henri Victor Regnault *Carbon Tetrachloride* uit: een stof die uiterst effectief bleek te zijn bij het bestrijden van branden. De dun-glazen brandblusgranaten die daarmee gevuld werden zijn in het algemeen simpel van vorm maar het gebruik er van was ronduit gevaarlijk want carbon tetrachloride is bijzonder giftig en veroorzaakt leverkwalen. Bij contact met heet metaal vormt het fosfeen, het strijdgas dat in W.O.I aan veel soldaten leven of gezondheid heeft gekost. Toch is de hier afgebeelde blusset nog in de Tweede Wereldoorlog geproduceerd, voorzien van de waarschuwing 'Do Not Throw Directly At An Incendiary Bomb'. En dat terwijl de glazen blusgranaat al vanaf het begin van de 20e eeuw uit het beeld verdwenen was door de introductie van modernere blusmiddelen. Carbon Tetrachloride, met zijn bedriegelijk zoete geur, was ooit populair als koelvloeistof en schoonmaak-middel in de 'dry cleaning' maar is wegens de schadelijke inwerking op de ozonlaag in de ban gedaan.

Voor de samenstelling van bovenstaande tekst is gebruik gemaakt van informatie en afbeeldingen uit; Michael Polak; Bottles Identification & Price Guide' 6th edition; Antique Bottle Collector, issue 60 – Spring 2015 (Ted Harris & Ron Long); Maureen Timm; Antique Fire Grenades – The Antique Shoppe Newspaper, July 2008.

SUMMARY

In 1863, Alanson Crane, a Californian, was granted a patent on a small fire extinguisher, consisting of a thinly-blown glass globe, filled with bicarbonate of soda. They were designed to be thrown at the base of a starting fire and consequently were made to break easily. Fire grenades, as they were called, became very popular in the United States and beyond. Fire has alarmed people for ages but until now small portable fire extinguishers had been unknown. Although probably not over-effective, they provided at least a minimum of extinguishing capability and were soon also produced in England and on the Continent.

Right and below left; Fire grenades and promotional cards Harden Fire Extinguisher Company. Below right; Hayward Hand Fire Grenade. Bottom from left to right; Imperial Grenade, English, 1880-1900; Swift Grenade (J.H.Heathman and Comp.) England 1870; French Fire Grenade, 1885-1900.

They were kept at the ready in many homes, barns, studios and also in railway carriages.

One of the most well-known manufacturers was **The Harden Hand Fire Extinguisher Company** from Chicago, later also from New York. Their grenades featured an embossed star with vertical ribs and were mostly blown from cobalt blue glass. In 1884 Harden established an office in Holborn, England as well as a factory in Southwark. Not long after that, their representative, James Sinclair started his own company. However, two years later he merged again with his former employer, hence the name '**Harden Star, Lewis & Sinclair Co.'s**'. Sinclair

extinguishers are without embossing which makes specimen with the label still present rather desirable for collectors.

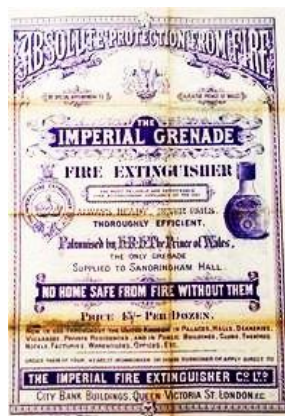
Another important supplier was **Hayward's Hand Fire Grenade**, also located in New York. Their beautifully shaped grenades, in amber, blue, green and smoke are very popular with collectors.

In 1885, The **American Imperial Company** was established in New York. They exported their fire grenades to England where their manager, Thomas Tillson, had the good fortune to draw the attention of Edward, Prince of Wales to their wondrous effects. In fact, the Prince was so impressed that he ordered a large number to equip the enormous Sandringham Estate, in 1861 bought by Queen Elisabeth as a gift to her 21 year old son 'Bertie', the later King George VI.

Fire grenades contained usually simple chemicals such as salt water, bicarbonate of soda or muriate of ammonia.

In 1839, the French chemist Henri Victor Regnault invented Carbon Tetrachloride, a liquid that proved to be extremely effective smothering beginning fires, but proved to be very bad for ones health and, in contact with hot metal could be lethal for it formed phosgene, the dreaded war-gas from World War I. Carbon Tetrachloride, with its deceivably sweet smell, was once popular as a cooling liquid and used in the dry cleaning process. It was condemned for its devastating effect on the Ozon layers.

The days of the glass fire extinguishers are long over but these lovely, colourful 'bottles' are an attractive addition to many a glass collection.

ANNIE GET YOUR GUN

Onder deze titel schreef Irving Berlin in 1946 zijn beroemd geworden musical, met bekende songs zoals 'Anything you can do I can do better' en 'There's no business like show business'. In 1950 werd er zelfs een film van gemaakt.

Maar wie was Annie? En wat moest ze met dat geweer?

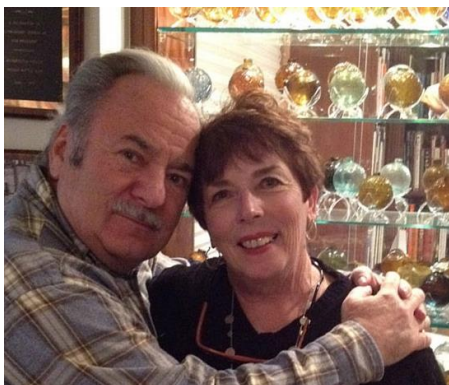
Wel, ze schoot er onder andere mee op glazen ballen, *Target Balls* genoemd en dat zijn tegenwoordig zowel in Amerika als daarbuiten interessante verzamelobjecten.

Maar laten we bij het begin beginnen.

Volgens de Amerikaanse glaskenner, verzamelaar en auteur **Ralph Finch** was 11 mei 1867 voor het eerst sprake van het schieten op glazen ballen op de Lee Brook Shooting Grounds, zoals vermeld in een uitgave van Londen's 'Bell's Life', op maandag 20 mei gevolgd door een soortgelijk evenement op de Royal Park Grounds, Manchester, waar geschoten werd op 'blue glass globes that created so much sensation on the Lea Brook Grounds, Wednesday'.

Het idee om bij de schietsport gebruik te maken van glazen bollen in plaats van levende vogels was niet zozeer gebaseerd op dierenliefde maar op het feit dat er simpelweg onvoldoende vogels gevangen konden worden om de schietlust te bevredigen. De ballen werden gevuld met zaagsel of kippenveertjes zodat ze als ze in de lucht geraakt werden voor hetzelfde effect zorgde als bij een getroffen vogel. Om te zorgen dat de hagelkorrels er niet langs zouden glijden werden de meeste *Target Balls* voorzien van een uitgeblazen decoratie. Gedurende een kwart eeuw, ruwweg van 1875 tot 1900 hadden heel wat glasblazerijen het er druk mee want er zijn miljoenen van deze objecten, ter grootte van een tennisbal gemaakt.

Links; Ralph Finch, redacteur/samensteller van het internationale tijdschrift voor verzamelaars van target balls; 'ON TARGET' en zijn vrouw Janet in 2013, staande voor de kast met wat waarschijnlijk 's werelds grootste verzameling Target Balls is.

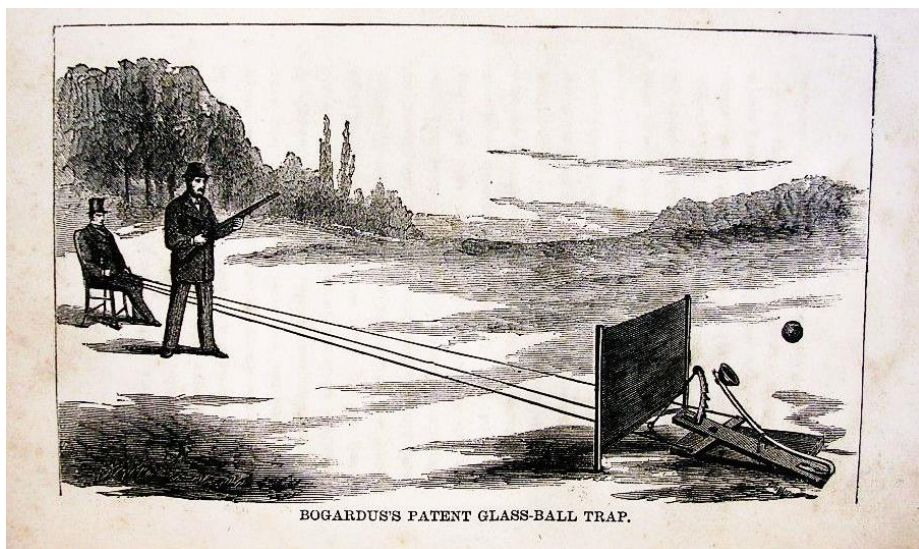
Boven; Twee bijzondere Target Balls. Links; gemaakt in 1870 bij Agnew & Brown Glassworks. Rechts; Zeldzame paarse Target Ball, J.H. Johnston (Pittsburgh). Op een veiling in 2010 verkocht voor resp. \$ 29.120,- en \$ 14.500,- (Auction Report: American Bottle Auctions). Rechts onder; Target ball uit drie-voudige vorm met stermotief, in 2010 geveild voor \$ 2.464,-

Volgens Ralph Finch, de internationale autoriteit op dit gebied met waarschijnlijk de grootste verzameling er van ter wereld, werden ze in hoeveelheden van 300 stuks verzonden en waren verzendingen van 80 – 100.000 stuks geen uitzondering. Toch zijn het tegenwoordig tamelijk schaarse verzamelobjecten; ze zijn vrij dun geblazen en waren uiteindelijk bedoeld voor slechts een kortstondig verblijf in de lucht. Voor een eenvoudig exemplaar moet al zo'n \$100,- tot \$200,- worden neergeteld en als er de naam van een glasfabriek, een

beroemde schutter of een geweermaker op staat komt daar al gauw een 0 bij. Het verzamelen van *Target Balls* is grotendeels een Amerikaanse aangelegenheid dank zij de enorme populariteit van de scherpshutter teams die in de laat 19e en vroeg 20e eeuw er spectaculaire shows mee gaven. Een der beroemdste daarvan was Captain Adam Henry Bogardus (1834-1913), uitvinder (in 1877) van de eerste goedwerkende katapult voor glazen ballen, in het Engels aangeduid als '*glass ball trap*'.

Met zijn vier zoons nam hij veelvuldig deel aan Wild West shows die in Amerika razend populair waren en niet alleen daar. Bogardus werd beschouwd als Amerika's kampioen *target ball* schieten en reisde in 1885 een jaar mee met de Buffalo Bill Wild West Show. Tegenwoordig is dat een Mickey Mouse-achtig gedoe in Disneyland bij Parijs maar destijds een serieuze gebeurtenis waar honderden mensen op af kwamen.

Geheel boven; Zeer zeldzame originele verzendkist met ca. 100 z.g. 'Bogardus Balls' D. 7 cm. Daaronder; Bogardus met zijn drie zonen, allemaal scherpshutters (Champion Shots of the World); Drie 'Bogardus' Target Balls in de typische kleurenrijkdom van het Amerikaanse glas.

In 1887 ging Buffalo Bill (1846-1917) wiens echte naam William Frederick Cody was, op Europese tournee en in 1890 nogmaals. Bogardus was daar niet meer bij maar wel een jonge vrouw *'the crack shot in pettycoats'* die zuiverder bleek te kunnen schieten dan welke man dan ook en die door de Indiaanse Chief Sitting Bull *'Little Sure Shot'* werd genoemd.

Dat was *'Annie get your gun'* Phoebe Ann Moses, de zich Annie Oakley noemde naar het park waar zij op Thanksgiving Day 1875, op 15 jarige leeftijd, de toen 28 jarige scherpschutter Frank E. Butler versloeg. Die werd daar niet jaloers onder. Integendeel, een jaar later trouwde het stel. Ze zouden levenslang bij elkaar blijven.

Ze was geboren in 1860 als vijfde dochter in een straatarm gezin waarvan de vader stierf, de moeder in diepe armoede achterlatend. Op haar dertiende nam ze haar vaders Kentucky geweer en leerde zichzelf jagen op klein wild met de opbrengsten waarvan ze niet alleen het gezin kon onderhouden maar ook de schulden afbetalen.

Kentucky rifle, ook wel American Long Rifle of Pennsylvania Rifle genoemd. Ontwikkeld tijdens de Amerikaanse Vrijheidsoorlog. Schoot haarzuiver tot op 200 meter dank zij de lange loop met de 'trekken en velden' zoals menig Engels soldaat tot zijn schade heeft moeten ervaren en was in de meeste voortrekkersgezinnen te vinden, dus ook in dat van de familie Moses.

Toen Adam Bogardus in 1885 terugtrad als kampioen scherpschutter bij Buffalo Bill's Wild West nam zij zijn plaats in en de Europese tours van 1887 en 1890 brachten haar internationale roem. Zij werd de *'Darling of the Royal Heads'* genoemd. Koningin Victoria verliet Buckingham Palace om haar voorstelling bij te wonen. De Duitse kroonprins vroeg haar of zij, evenals ze bij tijdens de shows bij haar partner Butler deed, een sigaret uit zijn mond wilde schieten. Zij schoot feilloos de as van de sigaret af maar liet hem die eerst in zijn hand houden. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zei ze dat een volgende maal anders te zullen doen!

Wellicht is het mede door het grote succes van die Europese tours dat zoveel glasfabrieken buiten Amerika *Target Balls* blijken te hebben gemaakt.

In de uitgaven van januari en maart 2016 van het maandblad *Antique Bottle & Glass Collector* wijdde Ralph Finch daar een tweetal artikelen aan waarin hij voorbeelden geeft van exemplaren uit zijn verzameling gemaakt in Canada, Frankrijk, Engeland, Australië, Duitsland, Oostenrijk, Zweden, Noorwegen en – tot mijn verbazing ook in Nederland.

Boven; Duits, met naam Glashütte Charlottenburg. Links; Frans met naam Cevelot. Op de volgende pagina; Links; Engels met tekst W.W.Greener. Rechts; Canadees met tekst Gurd & Sons Dundas Street London Ont.

Die laatsten waren echter niet in zijn bezit maar in die van Horst Klusmeier die daarover in het voorjaar van 2006 rapporteerde in het blad *On Target*. Bij navraag bleek hij ze niet meer te hebben maar nog wel over een foto te beschikken en hij was zo vriendelijk om die beschikbaar te stellen.

Ze hebben het gebruikelijke ruitmotief en de tekst FLESSCHENFABRIEK BOERS & CO DELFT. Dat bedrijf was een voortzetting van een in 1798 opgerichte glasblazerij, vanaf 1806 Glasfabriek Boers & Cie. en vanaf 1887 N.V. Flesschenfabriek v/h Boers & Cie. geheten.

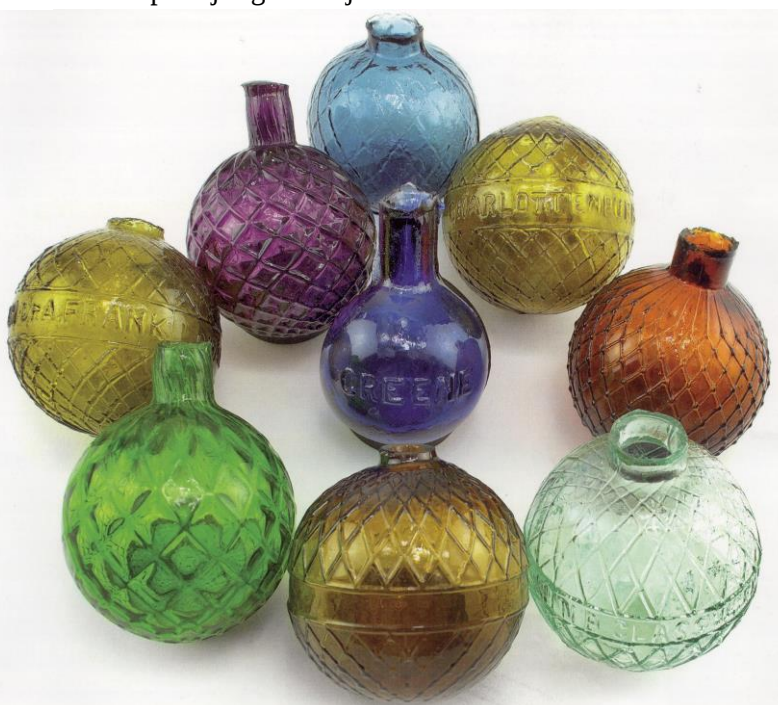
De glasfabriek Boers & Cie. in 1828. Het bedrijf heeft tot 1963 in moderne vorm bestaan als onderdeel van de Verenigde Glasfabrieken.

Annie Oakley bleef haar scherpshutterskunsten vertonen tot op latere leeftijd. In 1901, 41 jaar oud, raakte ze tijdelijk verlamd als gevolg van een treinongeluk maar ze herstelde en werkte tijdens de Eerste Wereldoorlog zelfs als schietinstructeur. Ook een ernstig auto ongeluk in 1923 kon deze merkwaardige vrouw niet tegenhouden: een jaar later vestigde zij weer record na record. Er bestaan foto's van haar op 64-jarige leeftijd: schietklaar.

Uiteindelijk schijnt het langdurig contact met kruit en lood haar fataal te zijn geworden. In 1926 overleed ze, naar men aanneemt door loodvergiftiging. Haar echtgenoot, mentor en bewonderaar Frank Butler volgde haar tien dagen later. En zo kwam er een einde aan een legende, zoals er ook een eind kwam aan de productie van Target Balls. Die kleurrijke glazen bolletjes blijven echter het verhaal vertellen. Is dat niet de essentie van glazen voorwerpen, of dat nu een fles is of iets anders? Het zijn vensters naar ons verleden.

Met dank aan Ralph Finch; Horst Klusmeier; John Pastor, *American Glass Gallery and Antique Bottle & Glass Collector Magazine* (issue januari en maart 2016).
Websites; *The Women of Action Network*; Agnew & Brown auction report- *American Bottle Auctions*.
Note; In the coming years Ralph Finch's entire collection will be auctioned by American Glass Gallery.

SUMMARY

A small cloud of dust and feathers was all that seemed to remain from the birds that were used as a target for the gentry's shooting sports. So popular became this 'target shooting' that soon there proved to be a shortage of birds and consequently small glass spheres, filled with saw dust and chicken feathers came into use. According to Ralph Finch, American glass collector, author and editor of the magazine 'Antique Bottle and Glass Collector' this happened for the first time on May 11, 1867, in the Lee Brook Shooting Grounds, London, followed, then on the 20th of May by a similar event in the Royal Park Grounds in Manchester.

Glass target balls became immensely popular during the late 19th /early 20th century, especially in America where sharp shooting teams gave spectacular shows with them. One of the most famous among those was Captain Adam Henry Bogardus (1834-1913) and his four sons who frequently took part in the Buffalo Bill Wild West Shows.

In 1877, Bogardus invented the first good working glass ball trap.

Target balls are a well sought-after collectors' item in America but in spite of the fact that millions of them were

made, they are relatively rare. They were mouth-blown in many countries with a diameter of about 7 cm., often produced in brilliant colours and they carried a variety of embossing. In the January and March 2016 issues of *Antique Bottle and Glass Collector* Ralph Finch gives examples from his collection, made in countries such as Canada, France, Australia, Austria, Sweden and Norway.

Maybe part of this wide-spread production was due to the enormous success of the Buffalo Bill Wild West Show that travelled Europe in 1887 and 1890. Crack shot during the shows was a young lady that could shoot a rifle better than any man around, including her husband and mentor Frank Butler. She was born as Phoebe Ann Moses in a very poor Quaker family. After her father's death she taught herself to shoot small game with her father's old Kentucky rifle and, in 1881, she entered a contest in a local park where she beat the renowned sharpshooter Frank E. Butler. He was so impressed that he began to court her. Ann changed her name to Oakley after the park where they first met and under that name she would become a featured attraction, showing daring feats of marksmanship. During the European tours she became the darling of royalty. Queen Victoria broke tradition and left Buckingham Palace to see her perform.

Ann Oakley passed away November 3, 1926 after having survived and recovered from a train wreck that left her

partially paralyzed, as well as a severe car accident in 1923. A year later she was setting sharpshooting records again but her health began to fail probably due to the long term effects of lead poisoning after so many years of handling live ammunition. In 1946 Irving Berlin wrote the musical '*Annie Get Your Gun*' based on her life story with famous songs such as 'Anything you can do I can do better' and 'There's no business like show business'

